

У СВІЙ час я надрукував нарис «Будівничий з Бочаниці» про нашого знаменитого земляка Семена Костянтиновича Калижнюка, людину досить відому, лауреата Ленінської премії, начальника будівництва найбільших каналів колишнього Радянського Союзу. Звичайно, фактажу на той час мав небагато. Через кілька років з'явився ще один матеріал «Підкорювач пустель», дещо розширений і доповнений. Однак повністю дізнатися про складну і героїчну долю С. К. Калижнюка не можу й до цих пір.

Правда, на одне з багатьох питань, яке завжди хвилювало мене, тепер можу дати ствердну відповідь. А воно таке: чому через багато років, відколи С. К. Калижнюк пішов у громадянську з будьонівцями, він майже не контактував з рідними, з Бочаницею? Давайте разом почитаємо ось цей матеріал, надрукований в журналі «Журналіст», автором якого є Зіновій Шейніс, і нам багато чого стане зрозумілим.

«Раджу мотати звідси»

В кінці 1951 року в будь-який день я міг перейти з морального Освенціма в звичайний сталінський табір, де-небудь на Колімі або в іншому табірному помешканні. Мій арешт міг потягнути за собою і арешт дружини, а моїх дітей відправили б у приїомник. Тому я вирішив негайно виїхати з Москви, як тільки буде перша можливість. І ось незабаром від своїх друзів (вимушений додаток, росіяни) дізнався: керівнику однієї з «великих будов комунізму» (про них тоді на весь світ кричали наші газети і радіо) Семену Костянтиновичу Калижнюку потрібен журналіст, який став би його референтом по зв'язках з пресою. Прізвище це в тридцять років гриміло по всій країні: Калижнюк тоді очолював будівництво знаменитого

Ферганського каналу.

Але десь за два роки до початку війни з фашистами він був заарештований, пройшов тортури в застінках НКВС, а потім відправлений в табір. А коли після війни почалася епопея «великих будов», про нього згадали. Чудом вцілілий в таборах знаменитий будівельник був звільнений, наказом Сталіна підвищений в генерали і призначений начальником будівництва Головного Туркменського каналу.

Всередині січня 1952 року я прилетів у столицю Кара-Калпакі — місто Нукус, а звідти відправився в селище Тахта-Таш на березі Амудар'ї.

цінностях і нелюдському поводженні з ув'язненими, рабською працею яких, як і всі інші «великі будови комунізму» реалізувався злочинний проєкт Головного Туркменського каналу (після смерті Сталіна будову заморозили) — все це читач знайде в моїй книжці. А для «Журналіста» залишаю лише розповідь про «славу» перемогу над референтом, що приїхав з Москви.

Якось в кінці вересня Семен Костянтинович запросив мене до себе. Поставив самовар. Налив у п'яли густий міцний чай. В паузі між ковтками раптом кинув:

— Падлюка Ямщиків!..

та ще одна сторінка життя. Семена Костянтиновича і, мабуть, найтаємніша: чому він не писав додому? Виявляється, довелося пройти застінки «енкаведе», довелося звідати тортури. Масовий терор сталінщини зачепив і його.

Пригадую розмову з рідним братом С. К. Калижнюка Андрієм Костянтиновичем. На моє питання про листування, він тоді відповів:

— Хто його знає? Бацйте, Семен був у Союзі, ми — під Польщею. А там таке робилося... Може, й боявся писати. У війну теж не краще було. То бандерівці, то «енкаведе». А може брат

А він не писав. Чому?

Слідами нариса «Будівничий з Бочаниці»

Першим, кого зустрів, був начальник відділу кадрів будівництва майор МДБ Ямщиків. Він оглянув мене з ніг до голови і, злюче посміхнувшись, запитав:

— Хто вас сюди прислав? Калижнюк? Це ми ще подивимося. Я не підпишу наказу про ваше призначення референтом. Раджу мотати звідси.

Я пішов до Калижнюка. Семен Костянтинович мовчки вислухав мою розповідь про «душевну» зустріч з «гебешником» і мовчки ж передав мені копію наказу начальника фінансового відділу будівництва про зарахування в штат. Звичайно, про це ж відразу дізнався Ямщиків і при першій зустрічі сказав мені: «Все одно нічого не вийде». І сердито засміявся.

Не буду тут розповідати про наперед приречений на реудачу непрофесійний проєкт каналу, про те, як Калижнюк пробував його заперечити, про похованих в пісках великих матеріальних

Виявляється, цей пильний майор настрочив на Луб'янку донос на Калижнюка, і на його ім'я тільки що надійшла шифровка.

— Вимагають, щоб я вас негайно відправив у Москву... Але ми почекаємо.

Однак в листопаді надійшла друга шифровка з МДБ за підписом замнаркома Круглова з грізним попередженням Калижнюку про відповідальність за непідкорення наказу позбавитися від мене. І знову сидимо з Семеном Костянтиновичем у нього вдома. Зноуму п'ємо чай. А потім Калижнюк відкриває дверцята «буржуйки» і кидася у вогонь розпорядження Круглова.

Третя шифровка з «останнім попередженням» прийшла в грудні 52-го року. Як і у випадку з полковником Толченовим, я зрозумів: щоб не підводити Калижнюка, мені потрібно від'їжджати...».

Ось така невеличка історія. Але в ній відкри-

думав, що ми в якійсь політиці замішані?..

Зрозуміло, що довгий час не писав С. К. Калижнюк у Бочаницю лише тому, що боявся і за себе, і за свою сім'ю. Хоч би один такий лист, і на Луб'янку йому поставили б тавро чи польського, чи ще якогось шпигуна, а потім і факти знайшли б, і все інше. Так розправлялися з мільйонами людей, заповнюючи ними й досі невідомі ями.

Та вищеописаний приклад з З. Шейнісом свідчить, що наш земляк був не з лякливого десятка.

...Вперше за довгі роки побував С. К. Калижнюк у Бочаниці в березні 1953-го. Чи все розповів рідним. Ні, лише окремі фрагменти життя. Бо ще був п'ятдесят третій, коли двоє дивилися за одним, а один — за двома, бо, ще треба було міцно тримати язик за зубами, щоб знову не потрапити в «енкаведистські» застінки, бо ще лякали Сибіром.

Євген ЛАНОВЕЦЬ.